

Derleme

Atların Terapötik Amaçlı Kullanımı

Horses For Therapeutic Use

Abdurrahman Köseman¹, İbrahim Şeker²¹İnönü Üniversitesi Akçadağ Meslek Yüksekokulu Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü, Malatya²Fırat Üniversitesi Veteriner Fakültesi Zootekni Anabilim Dalı, Elazığ**Özet**

Atlar, insanların hayatına girdikleri ilk günden bugüne kadar daima önemli olmuşlar, üstlendikleri rollere göre, sahip oldukları farklı özelliklerinden dolayı da tercih edilmişlerdir. Atların morfolojik ve fizyolojik özellikleri amaca uygun at seçiminin temel unsurlarıdır. Başka bir ifade ile yarış atlarında hız ve dayanıklılık, engel atlayan atlarda sürat ve sıçrama kabiliyeti, yük taşıyan atlarda sağlam bir beden yapısı ve güç aranan başlıca özelliklerdir. Son yıllarda dünyada, atların sağlık alanında terapötik amaçla kullanımları, onların sahip oldukları morfolojik, fizyolojik, duysal, duygusal, bilişsel ve sosyal faydaları nedeniyle gündeme gelmiştir. Ayrıca, atların insanlar gibi sosyal ve duygulu varlıklar olmaları, farklı kişilikleri, tutum ve ruh halleri ile sevgileri bu amaçla kullanımlarını artırmıştır. Atların terapötik amaçlı başlıca kullanım alanları; At Destekli Faaliyetler (EAA), At Destekli Terapi (EAT), Kolaylaştırılmış Atlı Öğrenme (EFL), Kolaylaştırılmış Atlı Psikoterapi (EFP), Hipoterapi (HT), İnteraktif Voltij (IV), Terapötik Sürüş (TD), Terapötik Binicilik (TR) olarak sıralanabilir. Bu kullanım yöntemleri terapinin amacına, uygulama biçimine, terapiye alınacak kişinin engel durumuna, yaşına, hastalık tipine, terapi ekibinin sayı ve nitelikleri gibi bazı etkenlere göre değişiklik göstermektedir. Terapide kullanılacak atların da uygulanacak terapi yöntemine göre farklı bazı özelliklere sahip olması arzu edilmektedir. Atlarda, morfolojik özelliklerden özellikle cidago yüksekliği önemli bir seçim kriteri olmaktadır. Ayrıca atların diğer fiziki özelliklerinden sağrı, sırt, bel, ayak ve bacak yapısı da önemlidir. Bu fiziki özelliklerin yanı sıra atların sinirlilik, inatçılık, korkaklık, ısırma, çifte atma ve kaçma gibi terapide istenmeyen kötü huy ve davranışları da tercih aşamasında belirleyici özelliklerdir. Bu derlemede, atların terapötik amaçlı kullanımları ve bu atlarda aranan özellikler hakkında bilgi vermek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: At Destekli Etkinlikler, Morfoloji, Moral, Terapi.**Horses For Therapeutic Use****Abstract**

Horses have been noteworthy as long as they are used by the mankind and preferred because of the roles they undertake in addition to the different characterist they maintain. Morphological and physiological characteristics are fundamental elements of the horses in the process of appropriate selection purposes. In other words, the main characteristics are the speed and endurance in race horses, speed and jumping ability in jumping horses, a strong body structure and power in packing horses. In recent years, therapeutic usage of horses has been the agenda because of their morphological, physiological, sensory, emotional, cognitive and social benefits in the world. Moreover, because of being sensual and social creatures as human beings and having distinct personalities, attitudes and moods as well as intuition have increased their usage for this aim. The major use of horses for therapeutic purposes are listed as Equine-Assisted Activities (EAA), Equine-Assisted Therapy (EAT), Equine-Facilitated Learning (EFL), Equine-Facilitated Psychotherapy (EFP), Hippotherapy (HT), Interactive Vaulting (IV), Therapeutic Driving (TD), and Therapeutic Riding (TR). These methods vary according to the aim of therapy, the way of its usage, the situation of the handicapped, the age, the type of the disability, the number and quality of the treatment team. The horses selected for therapy are required to maintain some different traits. In horses, especially the morphological characteristics wither height is an important selection criterion. In addition, the other physical properties of the horses' hindquarters, back, waist, foot and leg structures are also important. In addition to these physical features, unwanted bad habits of horses as nervousness, stubbornness, cowardice, biting, kicking, and bolting have been the determining factors in the process of selection. In this review, the aim is to highlight the features of horses used in therapy and their required traits.

Key Words: Equine-Assisted Activities, Morphology, Morale, Therapy.**Giriş**

Atlar, ilk evcilleştirildiği günden günümüze kadar insanların yaşamlarında daima önemli roller üstlenmişler ve her zaman insanların en yakın, güvenilir yardımcıları olmuşlardır. Son zamanlarda atların sahip oldukları morfolojik, fizyolojik, duysal, duygusal ve sosyal yönlü faydaları nedeniyle teröpatik amaçlarla kullanılmaları üstlendikleri bu rollerden bir tanesidir (1-3).

Dünya'da, özellikle gelişmiş ülkelerde, atlardan terapötik amaçlı olarak yaygın biçimde faydalanılmaktadır. Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi bazı ülkelerde atların bu amaçla kullanımı 1950'li yıllara dayanmaktadır (2). Türkiye'de ise son zamanlarda gelişme eğilimine giren atlı terapötik faaliyetleri, çoğunlukla terapötik binicilik ve hipoterapi ile sınırlı olarak, bazı büyük kentler başta olarak az sayıdaki merkezde yürütülmektedir (4). Terapötik faaliyet yaptığı söylenen bazı merkezlerde ise yapılan çalışmaların çoğunlukla teknik ve bilimsel olmaktan uzak, kulaktan dolma bilgilerle yapıldığı gözlenmektedir. Türkiye'de atlı terapi faaliyetlerinin yeterli ve etkin

olmayışında; doğru, bilimsel ve yerli bilgi ile bilgi kaynağı olmayışı, faaliyetlerin doğru, yerinde, teknik ve bilimsel icrasındaki en gerekli etken olan resmi muhatap ve mevzuatın olmayışı, ruhsatlandırma, kontrol ve denetim olmamasından kaynaklanan kurumsallaşma ve teknik icra noksanlığı, atlı terapi faaliyetlerinin her bir branşı için kurulmuş, yurt dışındaki NARTA ve PATH benzeri dernek ve birliklerin bulunmaması, yeterli ve donanımlı tesis ile bilgili ve yetişmiş personel eksikliği, terapötik amaçlı kullanılacak atlar ve atlı terapi yöntemleri üzerinde yeterli, bilimsel ve teknik çalışmanın yapılmayışı, zihinsel ve bedensel çok sayıdaki hastalığın tedavisinde bilimselliği ispatlanmış olan ve gelişmiş ülkelerde çok sayıdaki merkezde yürütülen bu yöntemlerin uygulanmasında tip çevrelerinin gerekli ilgiyi göstermeyişi,

✓ Amaca uygun, eğitilmiş ve yeterli sayıda at yetiştirilmemesi, bu amaçlı yetiştirici birliklerinin olmayışı gibi faktörlerin büyük rol oynadığı düşünülmektedir.

Bu çalışmada, dünyada önemli yeri olan atlı terapi yöntemlerinin yanı sıra atların terapötik amaçlı kullanımına dikkat çekilmesi, bu konularda yapılmış çalışmalar neticesinde elde edilmiş bilgilerin bir araya getirilmesi ve ortaya konulması, konu ile ilgili her türlü çalışma yapacaklara kaynak oluşturulması amaçlanmıştır.

1. Atların Terapide Kullanım Alanları

Atla terapi, en çok insanlardaki algılama, konuşma, iletişim ve sosyal davranış ile psikomotorik problemlerin tedavisi amacıyla uygulanmaktadır (5). Bu tedavi, insanlarda çevreye ait duyuların gelişmesi, göz-el koordinasyonun sağlanması, ayırt edebilme yeteneğinin kazanılması açısından ideal bir yöntemdir. Bedendeki bütün kasları dengeli bir şekilde çalıştırdığı için özellikle bedensel özürülülerin zayıf adalelerinin gelişmesine katkı sağlamakta ve hatta insanların birçok psikolojik rahatsızlıklarının tedavisine de yardımcı olmaktadır (6).

Atlı tedavide beklenen diğer yararlar;

- ✓ Tekerlekli sandalyeye bağımlı çocuklarda, atlı tedavi sayesinde kişinin kullanılmayan kasları harekete geçmekte ve vücuttaki koordinasyon ve denge gelişmektedir.
- ✓ Öğrenme güçlüğü olan bireylerde kendine güven duygusu artmaktadır.
- ✓ Zihinsel engelliler ve ruhsal bozukluğu olan kişiler için atlı tedavi kapsamında atın yürüyüş şekilleri, atın bakımı, atın malzemelerini kullanma, atı tımar etme, ata dokunma gibi faaliyetler ilgi çekici olmakta ve öğrenme arzusunu artırmaktadır (7). Atların terapide kullanıldıkları başlıca alanlar;

a. At Destekli Faaliyetler (EAA): Genel olarak, atın ritmik, aynı zamanda insan yürüyüşüne benzeyen hareketlerinden yararlanarak yapılan faaliyetlerdir. Bu uygulamada insanların bazı rahatsızlıkları nedeniyle vücutlarındaki dengeyi, kas gücünü ve esnekliğini artırarak tedavi etmeyi amaçlayan ve atların bu amaçla kullanıldığı çalışmalardır (8, 9).

b. At Destekli Terapi (EAT): Serebral palsi, spina bifida, kas bozuklukları, post travmatik stres, otizm, fonksiyonel omurga eğriliği, öğrenme veya dil engelli, multiple skleroz (MS), travmatik beyin hasarı ve kognitif bozukluklar başta olmak üzere fiziksel, zihinsel ve duygusal bir çok hastalığın tedavisinde atları kullanan bir tedavi yöntemidir (9-11). Bu terapi eğlenceli bir oyuna da benzeyen birçok aktiviteyi içerir. Örneğin atın üzerinde hareket halindeyken topu bir potadan geçirme veya halka benzeri oyuncakları sabit bir çubuğa isabetli biçimde yerleştirebilme uygulanan bazı çalışmalardır. Bu çalışmalar sayesinde kas gücünün geliştirilmesi ve çeviklik ile birlikte solunum ve dolaşım sisteminin olumlu yönde etkilenmesi söz konusu olmaktadır. Ayrıca, vücutta dengenin ve vücut metabolizmasının iyileştirilmesine de katkı sağlamaktadır. Fizyoterapistler nezaretinde yürütülen terapi sırasında atın vücut sıcaklığı ile atın hareketleri esnasında oluşan insan yürüyüşüne benzer etkiler de bedensel engelli kişinin bacak, boyun ve kol kaslarındaki aşırı kasılmaları gidermektedir. Ayrıca ata binme, attan inme hareketleri (eyere oturup kalkmalar) ve tımar çalışmaları engelli bireyin hareket alanını geliştirmesinde yararlı olmaktadır (12). (Fotoğraf 1)

Fotoğraf 1. At Destekli Terapi (13).

c. Kolaylaştırılmış Atlı Öğrenme (EFL): Tedaviye dahil edilen problemlili katılımcıların kişisel gelişimini teşvik etmek amacıyla atlarla gerçekleştirilen deneysel öğrenme metodudur. Bu sayede bireyde öz güven, sorumluluk duygusu, empati yapabilme yeteneği ve daha derin kavrayış geliştirilebilmektedir (9, 14). (Fotoğraf 2)

Fotoğraf 2. Kolaylaştırılmış Atlı Öğrenme (15).

d. Kolaylaştırılmış Atlı Psikoterapi (EFP): Toplumda psiko-sosyal sorunlar ve ruhsal problemleri nedeniyle davranış bozukluğu sergileyen bireylerin duyu ve tutumlarını geliştirmek, öz farkındalık oluşturmak ve davranışlarını düzeltmek için atlarla yapılan deneysel psikoterapi uygulamalarıdır (9, 16). (Fotoğraf 3)

Fotoğraf 3. Kolaylaştırılmış Atlı Psikoterapi (17).

e. Hippetoterapi (HT): Bu yöntem, tıp doktorları, psikiyatristler, psikologlar, fiziksel tıp ve rehabilitasyon uzmanları ile fizyoterapistler, ergoterapistler, logopedistler ve at uzmanları nezaretinde, atların bir terapi aracı olarak kullanılmasıyla gerçekleştirilen tedavi şeklidir. Bu yöntem sayesinde, mental, fiziksel, duygusal, sosyal sorunları olan bireylere ve öğrenme engelli ve davranış bozuklukları olan kişilere tedavi uygulanmaktadır (4, 9). (Fotoğraf 4, 8)

Hippoterapi temel olarak iki faktör aracılığı ile kişiye etki etmektedir. Bunlardan birincisi, biyomekanik diğeri ise psikojeniktir. Bir at, üzerindeki biniciye dakikada yaklaşık yüz titreşimsel sinyal aktarabilmektedir. Atın hareketi ile binicideki refleks düzeyde nerede ise tüm kas gruplarının çalışması mümkün olmakta ve ince motor becerilerinin gelişimini uyarmaktadır (18).

Fotoğraf 4. Hippoterapi (19).

f. İnteraktif Voltij (IV): Bu yöntem at üzerinde yedi adet standart jimnastik hareketi ve birçok serbest hareketi uygulayarak gerçekleştirilen hem tedavi hem de eğlence amaçlı yapılan atlı spordur. İnteraktif voltij, atın katkılarıyla yapılan hareketler yoluyla kişinin beden gücünü, esnekliğini, dengesini ve koordinasyonunu geliştirmede etkili olmaktadır. Bununla birlikte kişide güven, sabır ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmede de katkı sağlamaktadır (9). (Fotoğraf 5)

Fotoğraf 5. İnteraktif Voltij (20).

g. Terapötik Sürüş (TD): Bireylerin fazla kilolu olmaları, denge kuramamaları, yükseklik korkuları gibi nedenlere bağlı olarak ata binememeleri durumunda uygulanan bir yöntemdir. Ayrıca, kıl, tüy, toz gibi maddelere allerjisi veya astımı olduğu için ata binemeyen bireyler için teröpatik biniciliğe alternatif atlı terapi yöntemi olarak uygulanmaktadır. Bu yöntem sayesinde bireylerde fiziksel güç, bilişsel yetenekler, kendine güven, çevreyle iletişim, sosyalleşme, gevşeme, esneklik, denge, koordinasyon, postural hizalama gibi konularda gelişme sağlanabilmektedir. Bu yöntemde engelli birey, bir atlı araba veya atlara bağlanan kendi tekerlekli sandalyesinin üzerinde takım çalışması becerilerini kullanarak sürüş faaliyetini yapmaktadır. Kişinin ata binmeden ve atla beden teması olmadan yapılan bir tedavi şeklidir (9, 21). (Fotoğraf 6)

Fotoğraf 6. Terapötik Sürüş (22).

h. Terapötik Binicilik (TR): Özel ihtiyaçları olan bireylerin bilişsel, fiziksel, duygusal ve sosyal refahına olumlu katkı amacıyla yapılan at destekli bir faaliyettir. Bu yöntem sadece bir binicilik çalışması olmadığı gibi; faaliyette sağlık personeli (doktor, fizyoterapist vb) bulunmaması nedeniyle tam olarak tıbbi bir faaliyet olarak da kabul edilemez. Bu özellik terapötik binicilik ile hippoterapiyi birbirinden ayıran en önemli farktır (9). Bu yöntem kapsamında antrenör binicilik becerisi ve atın nasıl kontrol edileceği konusunda öğretim verir. Binicinin fiziksel engelli olmadığı ancak konsantrasyon bozukluğu, hiperaktivite, duygusal ve davranışsal durumlar, problem çözme sorunları, sıralama zorlukları, kendine güven ve oto kontrol yetersizlikleri bulunduğu durumlarda tedaviye destek amaçlı kullanılmaktadır (23). (Fotoğraf 7)

Fotoğraf 7. Terapötik Binicilik (24).

2. Atların Terapötik Amaçlı Kullanım Mekanizmaları

Yukarıda bahsedilen atlı terapi uygulamaları, terapinin amacına ve uygulanma biçimine, terapiye alınacak bireyin engelli düzeyine, yaşına, hastalığının farklılığına, terapide yer alacak ekibin sayısı ve niteliğine göre farklılık göstermektedir. Bu yöntemlerin etki mekanizmasında atın vücut sıcaklığı ve ritmik hareketlerinin hastanın lokomotor ve merkezi sinir sistemi üzerinde oluşturduğu iyileştirici etkiler bulunmaktadır. Atlı terapi uygulamalarında, atların yürüyüş biçimleri ve adımları önemli özellikler taşımaktadır. Çünkü atların adımlarındaki simetri ve ritim, terapideki hastalara duygusal ve motor girişi sağlamaktadır.

Bu nedenle terapinin başarısı atın yürüyüş özellikleri ve farklılıkları üzerine inşa edilmektedir (21).

Violette ve Wilmarth (3) yaptıkları bir çalışmada at hareketlerinin çok boyutlu, değişken, ritmik ve tekrarlayıcı olduğunu, atların pelvik hareketlerinin (salınım) insanlardaki pelvik hareketlerle benzerlik gösterdiğini bildirmişlerdir. Bu çalışmada, atla terapinin etki mekanizmasında yer alan etkenler olarak;

- ✓ Terapi atının yürüyüşüyle oluşan pelvik hareketlerin üç boyutlu bir etkiyle binicinin pelvis hareketleri üzerine etki yapması,
- ✓ At tarafından sağlanan pürüzsüzlük hissi ve ritmik hareketlerin meydana getirdiği eş kasılmalar, eklem stabilitesi, ağırlık kaymaları (binicinin at üzerindeki pozisyon değişikliklerine bağlı), duruş ve denge yanıtları,
- ✓ Dinamik postür stabilizasyonları, kaygının giderilmesi ve beklentilerin karşılanması ile postural kontrolün beslenmesi, bildirilmektedir (3).
- ✓ Atların insanlar gibi sosyal ve duygulu varlıklar olmaları, farklı kişilikleri, tutum ve ruh halleri ile sezgileri terapötik amaçlı kullanımlarını sağlamaktadır. Sürü içerisinde tanımlanmış rollere sahip olmaları atları insanlarla benzer kılmaktadır.

Atlardan psikoterapide, insanlarla ortak olan özelliklerinden dolayı problem çözme, ilişki kurma, öz-farkındalık, dürüst iletişim, karakter ve güven, liderlik, sabır, girişkenlik, sevgi gibi özellikleri geliştirmede yararlanılmaktadır (25, 26). Ayrıca insanların karakterini, iş ahlakını, saygı ve sorumluluk duygusunu geliştirmede de at destekli psikoterapiden faydalanılmaktadır (25).

3. Terapide Kullanılan Atlar ve Özellikleri

Dünya at ırkları, iri ve ağır vücutlu soğukkanlı atlar, bu atlara göre daha hafif ve ince görünümlü sıcakkanlı atlar ve bu ikisi arasında özelliklere sahip ılıkkanlı atlardan oluşmaktadır. Aynı cidago yüksekliğine sahip soğukkanlı ırklar, sıcakkanlı ırklara göre daha fazla canlı ağırlığa sahiptirler (27-29).

Terapötik amaçlı ırk seçiminde ülkelerin yetiştirdiği amaca uygun at varlığı önem taşımaktadır. Hendricks'in (30) bildirdiğine göre dünyada yaklaşık 500'ün üzerinde at ırkı bulunmaktadır. Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de sıcakkanlı ırklardan en fazla yetiştirilenlerin başında İngiliz ve Arap atları gelmektedir. Türkiye'de ayrıca Haflinger atları da az sayıda yetiştirilmektedir.

Her at ırkı kendi morfolojik ve fizyolojik özelliklerine uygun işlerde kullanılmaktadır. Terapi atlarının seçiminde ırk, yaş, cinsiyet ve mizaç en önemli morfolojik ve fizyolojik kriterlerdir. Çoğunlukla terapide 5-20 yaşında atlar kullanılmakta, en çok 8-16 yaşlı atlar tercih edilmektedir (9, 28).

Atların terapötik amaçlı kullanımının oldukça yoğun olduğu ABD ve Avrupa ülkelerinde birçok at ırkı tercih edilmektedir. Ancak, ABD'de özellikle Quarter Horse ırkı gibi sessiz, sakin, itaatkâr mizaca, ortalama beden büyüklüğüne sahip, çok yönlü kullanıma yatkın ırklar daha fazla tercih edilmektedir (31).

Türkiye'de terapötik amaçlı olarak en fazla Arap ve Haflinger at ırkları kullanılmaktadır. Kars, Iğdır ve Ardahan illerinin bazı köylerinde oldukça az sayıda varlığını sürdüren Türk alaca atları da morfolojik ve fizyolojik

özelliklerinden dolayı terapötik amaçlı kullanıma uygun olmaları nedeniyle; Erzurum (Cumhuriyet Başsavcılığı Atçılık ve Binicilik Tesisi) ve Malatya'da (İnönü Üniversitesi At Atçılık ve Atlı Sporlar Uygulama ve Araştırma Merkezi) terapide tercih edilmektedir (Fotoğraf 8).

Fotoğraf 8. Malatya'da Terapötik Binicilikte Kullanılan Bir Türk Alaca Atı

İnsanlar gibi beden ve ruh varlıktan oluşan atların mizaçları ve davranışları genetik olabileceği gibi sonradan öğrenilmiş de olabilmektedir. Beden veya ruhtaki "kusur" denilen ve atlarda olması arzu edilmeyen özellikler maddi ve manevi kusurlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Maddi kusurlar fiziksel nitelikte olup, bedeninde değişik yerlerinde görülen ve derecesine göre atın amaca uygun kullanılmasına engel teşkil eden kusurlardır. Manevi kusurlar ise haşarılık, sinirlilik, ısırma, inat ve çifte atma gibi kötü huy ve davranış bozukluklarını kapsamaktadır. Atçılık dilinde bu özellikleri olan atlara "ayıplı" ya da "huylu" denilmektedir (32). Bu nedenle, terapide kullanılacak ırkın belirlenmesinde atın saf ırk veya melez olmasından ziyade, cidago yüksekliğine daha fazla önem verilmektedir. Terapiyi gerçekleştirenlerin engelliye müdahale ve kontrolüne imkân vermesi, engellinin ata rahat bindirilip indirilmesi ve engelliye yerden güvenli bir mesafe oluşturması cidago yüksekliğinde dikkate alınacak başlıca hususlardır. Çocuk veya erişkin terapisinde kullanılacak olması da ayrıca cidago yüksekliğine göre at seçiminin en temel kriterdir. Örneğin; hippoterapi ve terapötik sürüşte genel olarak 135-150 cm cidago yüksekliği arzu edilirken, uzun boylu ve ağır olan hastalar için 160 cm veya üzerinde cidagolu atlar terapide kullanılmaktadır (9, 21). Genel olarak 1.48-1.55 cm arasında cidago yüksekliğine sahip atlar "yüksekliği az", 1.56-1.65 cm arasında olanlar "orta yükseklikte" ve 1.66 cm'yi geçen atlar ise "yüksek" atlar olarak nitelendirilir (27). Terapi atlarında kısa ve geniş sırt, güçlü ve düzgün bacaklar, tercihen geniş sağrı aranan diğer morfolojik özelliklerdir. Terapi atının sırt ve bel bölgesinin kısa olması atın binicisini daha iyi taşımasını sağlarken genişliği de rahat ve konforlu bir oturuşa imkân vermektedir.

Atlarda bacaklar yükün üzerine bindiği ana taşıyıcı kısımlardır. Bacaklar ne kadar düzgün, güçlü ve sağlam olursa; üzerindeki yükü taşımada o derece rahat ve başarılı olurlar ve yükü taşıma süreleri artar. Düzgünlük, amudiyet olarak isimlendirilen bacak duruş ve biçiminin

uygunluğudur. Duruşu düzgün olan bir atın arka ayakları ile ön ayakları daima aynı iz üzerindedir ve arka ayaklar ön ayağın bastığı yere basar. Bu durum, düzgün ve dengeli bir yürüyüşün temelidir. Düzgün bacakların aynı zamanda mihanikiyeti (hareket kabiliyeti) de iyi olur. Çatal ve ökçelerin esneyerek yükü yere dengeli biçimde dağıtması anlamına gelen mihanikiyet, atın yere dengeli ve sağlam basmasını sağlamada önem taşımaktadır ve atın ayak sağlığının göstergelerindedir (27, 28, 32).

Atın sağrı bölgesi, anatomik olarak bel kısmı ile ilişkilidir. Bedenin bu bölgesinin yapısı ve biçimi, atın hız ve yük taşıma kapasitesine etki etmektedir. Terapi atlarında hız değil, güç ve yükü dengeli taşıma özelliği çok daha önemlidir. Bu nedenle terapötik amaçla kullanılacak atlarda kısa ve geniş bele destek sağlayan güçlü sağrı tercih edilmelidir. Bu sağrı biçimi hafif yüksek ama geniş bir sağrı şeklinde olmalıdır (23, 27, 33).

4. Terapi Atlarının Moral ve Ruhsal-Davranışsal Nitelikleri

Atlar, bir arzuyu karşılamak veya rahatsız bir duruma son vermek için yapılan hareketler, mekanik bir “denge ve istikamet merkezleri” faktörünün doğurduğu otomatik hareketler ile “altıncı his”in yönettiği hareketlere sahip hayvanlardır. Atların hareket ve davranışları mutlak içgüdüye bağlı olmayıp; otomatikman yapılan refleks davranışlar vücudtaki farklı denge merkezleri tarafından yönetilmekte, değerlendirme gerektiren bireysel davranışlar ise mantıklı bir “sebepleme” ve “değerleme” sonucunda zekâyla gerçekleştirilmektedir (34).

Atın acıdan veya korkudan kaçmak, hoşla gideni yapmak gibi sınırlı bir maksada dayalı davranışları refleks dayalı olup, kendisinin iyiliği ve türünün korunması amacıyla gerçekleştirilmektedir. Örneğin üzerinden binicisini atan ve bir an kendini serbest hissedilen bir at, güven hissi ve çalışmadan kaçma düşüncesiyle bir an önce barınağına gitmek ister (34).

Terapide kullanılan atlardaki kötü huylardan hırçınlık, sinirlilik halinin dışa vurumu olup kötü muamele ya da terbiyeden, inatçılık ise genellikle atalarından gelen genetik etkilerden kaynaklanabilmektedir. Atlar arasında ürkek ya da vazifesini yapmamakta aşırı inat eden veya her türlü hizmete karşı koyan kötü huylu olanlara rastlanılabilmektedir. Atların sahip olduğu kötü huyların düzeltilmesi genellikle sonradan mümkün olmamaktadır (32).

Son yıllarda atlarla ilgili yapılan çalışmalarda, algı, biliş, bellek yetenekleri ile ağrı ve korku gibi uyarılara verdikleri yanıtlar incelenmiştir. Bu bilimsel araştırmalarda, insanların biyokimyasının, beden dillerinin seslerindeki tonlama değişikliklerinin atlar tarafından algılandığı ve bu tür minimal duyuşsal cevap verdikleri belirlenmiştir. Yapılan çalışmalarda atların sahip olduğu bu yeteneklerin onların doğal, biyolojik, fizyolojik ve psikolojik özelliklerinden kaynaklandığı, her atın farklı ve bireysel kişiliğinin olduğu, ayrıca sevme ve hoşlanma duygularına sahip oldukları belirlenmiştir (35).

Terapötik amaçla kullanılacak atların, sakin ve yumuşak mizaçlı, iyi eğitilmiş olmaları ve komutlara koşulsuz itaat etmeleri başlıca arzu edilen özelliklerdir. Atın davranışlarının güven verici olması, ilgisinin çevresindeki hareketli nesne, kişi ve olaylara yönlendirmeden yaptığı işe odaklanabilmesi de istenilen diğer önemli özellikleridir (9, 21).

Terapinin sürdürülebilirliği, terapi gören bireyin ve terapi ekibinin güvenliği için huysuz, inatçı, aşırı heyecanlı, korkak, ürkek, davranışlarında ne yapacağı kestirilemeyen, ısırma ve çifte atma gibi olumsuz davranışlar gösteren atlar terapi çalışmalarına alınmamalıdır (9).

Uygun terapi atları temin edilirken öncelikle morfolojik ve fizyolojik kriterler doğrultusunda ön seçim yapılması, atın daha sonra terapi merkezinin amaç ve ihtiyacına göre değişen uygun bir deneme sürecinden geçirilmesi gerekmektedir. Adaptasyon süresini de kapsayacak bir biçimde deneme sürecinden başarılı geçen atların kabulünde, zoonotik ve bulaşıcı at hastalıkları yönünden güvenli ve sağlıklı olduğunu beyan eden bir rapor istenmelidir. Atın pedigrı bilgilerini, varsa geçirdiği hastalıklarını, yapılmış tedavi ve aşılamalarını içeren ata ait kayıtlar da kabulde aranmalıdır. Daha sonra iç ve dış parazitlere karşı ilaçlanan, gerekli aşı uygulamaları, diş ve ayak bakımı yapılan atlar terapide kullanılmalıdır (9).

5. Sonuç:

Atların terapötik amaçlı kullanımı son yıllarda dünyada oldukça yaygınlaşmış olmakla birlikte Türkiye’de oldukça sınırlı düzeyde uygulanmaktadır. Bu tedavinin gerçekleştirilmesinde en önemli rolü oynayan atlardır. Bu atların seçimi, yetiştirilmesi, bakım ve beslemesi, eğitilmesi son derece önemlidir. Doğru yöntem, doğru at, doğru ve uzman bir ekip ile insanların birçok hastalıklarının tedavisi ve problemlerinin giderilmesinin mümkün olabileceği görülmektedir. İnsanların özellikle bedensel, zihinsel ve psikolojik hastalıklarının tedavisi için tıbbi tedaviye destek veya başlı başına alternatif tedavi yöntemi olarak gündemde olan bu uygulamaların daha ayrıntılı şekilde araştırılması ve öğrenilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

1. Köseman A., Özbeyaz C. Macar atlarında bazı morfolojik özellikler ile kan grup ve protein polimorfizmi, Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi, 2015; 55(1): 23-30 ISSN 1016-877X.
2. Merigillano, G. Hippotherapy. http://teron.ru/index.php?app=core&module=attach§ion=attach&attach_id=144961. Erişim Tarihi 11.10.2014.
3. Violette, K., Wilmarth, M A. Hippotherapy: A therapeutic treatment strategy. gallopnyc.org/.../Hippotherapy-art-Violette.do.. Erişim Tarihi 16.10.2014.
4. Kapıcıoğlu, MİS. At yardımcı tedavi (hippotherapy) uygulamaları. www.hippoterapi.8m.com/ Erişim Tarihi 11 07. 2013.
5. Benjamin, J. Introduction to hippotherapy. <http://www.americanhippotherapyassociation.org/> Erişim Tarihi 11 .07. 2013.
6. Anonim (2014¹⁵) <http://www.engelliler.biz/forum/ozel-egitim-ogretim-verehabiliasyon/41613-hippoterapi-atli-terapi-atla-tedavi.html>. Erişim Tarihi 29.11.2014.
7. Anonim(2014¹⁸)<http://www.annelik.org/eskisite/kanbas-at-ile-tedavi.php>. Erişim Tarihi 29/11/2014.
8. Anonim(2014⁸)<http://www.aqha.com/americanhorsecare.aspx>. Erişim Tarihi 05.12.2014.
9. Anonim. (2014²⁰) <http://www.pathintl.org/resources-education/resources/eaat/193-eaat-definitions>. Erişim Tarihi 11.10.2014.
10. Anonim.(2014⁹) <http://equineassistedtherapyalaska.org/> Erişim Tarihi 05.12.2014.
11. Anonim.(2014¹⁰)<http://www.equineassistedtherapy.org.uk/> Erişim Tarihi 05.12.2014.

12. Anonim. (2014¹⁴) <http://eatherapy.org/programs/equine-assisted-activities>. Erişim Tarihi 10.12.2014.
13. Anonim (2014⁴) <https://www.extraordinaryhorses.org>. Erişim Tarihi 14.12.2014.
14. Anonim. (2014¹¹) <http://cloverhaven.com/efl/> Erişim Tarihi 05.12.2014.
15. Anonim(2014⁵)<https://www.gleneayreequestrianprogram.org>. Erişim Tarihi 14.12.2014.
16. Anonim. (2014¹²) <http://ezinearticles.com/?What-Is-Equine-Facilitated-Psychotherapy>. Erişim Tarihi 05.12.2014.
17. Anonim (2014¹) <http://naturahlc.com.au/equine-facilitated-psychotherapy/> Erişim Tarihi 14.12.2014.
18. Anonim(2014¹⁹)http://www.Mebk12.Meb.Gov.Tr/Meb_İys_Dosyalar/. /27010057_Atlatarapi. Doc edime merkez otistik çocuklar eğitim merkezi ve iş eğitim merkezi engelleri atlıyorum projesi, Erişim Tarihi 29.11.2014.
19. Anonim(2014⁷)<https://www.summer2011edu599.providence.wikispaces.net>.Erişim Tarihi 14.12.2014.
20. Anonim (2014⁶) <https://www.opentrailranch.org>. Erişim Tarihi 14.12.2014.
21. Anonim. (2014¹³) <http://www.carriagebarn.com/programe/> Erişim Tarihi 10.12.2014.
22. Anonim (2014³) <https://www.everythingexmoor.org.uk>. Erişim Tarihi 14.12.2014.
23. Anonim (2014¹⁷) <http://engelsizcocuk.tr/gg/ATLARLA-TEDAV%26%203304%3B--k1-Hippoterapi-k2--.htm>. Erişim Tarihi 29.11.2014.
24. Anonim (2014²) <https://www.regardinghorses.com>. Erişim Tarihi 14.12.2014.
25. Kersten, GW. Equine Assisted. Psychotherapy<http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED414123.pdf#page=183>. Erişim Tarihi 18.10.2014.
26. Trask, L. Helping with horses: equine assisted psychotherapy(EAP)<http://www.psychologytoday.com/blog/wild-thoughts/201010/helping-horses-equine-assisted-psychotherapy-eap>. Erişim Tarihi 19.10.2014.
27. Batu S. Türk atları ve at yetiştirme bilgisi; T.C. Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Ders Kitabı Sayı: 3, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Rektörlüğü, Ankara, 1938.
28. Özbeyaz, C., Akçapınar, H. At yetiştiriciliği ders notları. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Ankara. 2010.
29. Şeker, İ. Atların beden kondisyonu-II. TJK'nın Sesi, 9. 2003.
30. Hendricks, BL. International encyclopedia of horse breeds.University Oklahoma pres. Norman and London. USA. 1995. ISBN:0-8061-2753-8.
31. Anonim(2014¹⁶) <http://www.horsechannel.com/horse-exclusives/therapeutic-horse-criteria.aspx>. Criteria for therapeutic horses does your horse have what it takes to be a therapeutic riding mount? February 2008 HI Exclusive. Erişim tarihi 29.11.2014.
32. Oytun, E. At eşkali. Ankara: J. Gn. K. 1943.
33. Şeker, İ. Atların beden kondisyonu-I. TJK'nın Sesi, 10. 2002.
34. Tesio, F. Yarış atı ve yetiştiriciliği üzerine görüşler-araştırmalar. İstanbul. Türkiye Jokey Kulübü. 2003.
35. Anonim(2014²¹)<http://www.pathintl.org/images/pdf/abolut-narha/PATH-Intl-Donating-Your-Horse.pdf&usg>. Erişim Tarihi 12.10. 2014.

Sorumlu Yazar:

Abdurrahman KÖSEMAN

İnönü Üniversitesi Akçadağ Meslek Yüksekokulu

Battalgazi Kampüsü, Hasırçılar Mevkii

Battalgazi-MALATYA

Tel: +90 (422) 8461265 / 127;

Faks: +90 (422) 8461264

GSM:0542 726 66 20

E-mail: abdurrahman.koseman@inonu.edu.tr